

Høringsuttalelse til NOU 2010: 7 *Mangfold og mestring*

fra Universitetet i Stavanger

Først vil vi gi ros til utvalget for å ha levert en svært leseverdig utredning! Utredningen er faglig grundig og gir en brei og utfyllende framstilling av feltet. Vi hadde gjerne sett at utvalget i større grad hadde tatt opp kompetansebehovet også hos lærerutdannere ved universiteter og høyskoler. Det er ingen selvfølge at disse nøkkelpersonene har den ønskede kompetansen på mangfold og flerspråklighet.

En overordnet målsetting i denne utredningen er flerkulturell kompetanse. Vi hadde ønsket at dette begrepet var blitt løftet fram og tydeligere definert, både i kapittel 2 der andre sentrale begreper blir drøftet, og i kapittel 20, som nettopp handler om kompetanse. Slik *flerkulturell kompetanse* er brukt i utredningen, blir det lett et honnørord som den enkelte kan legge sitt eget innhold inn i.

Vi hadde også gjerne sett at utredningen hadde vært enda tydeligere på at de minoritetsspråkliges språk- og kulturbakgrunn har en verdi i seg sjøl. For etniske nordmenn kan det være en verdifull perspektivutvidelse å ta del i et flerkulturelt fellesskap.

Vi har valgt å kommentere disse kapitlene: 3, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 19 og 20.

Kapittel 3 Norge som innvandringsland

3.2 Livsløp, migrasjon og transnasjonalisme

Utvalget trekker frem somatiske og psykiske lidelser i forbindelse med hva som kan være konsekvenser av migrasjon. Forskning ved UiS¹ finner også at innvandrerungdom har mer depressive symptomer enn etnisk norske, dette gjelder imidlertid både somatiske, kognitive, emosjonelle og motivasjonelle depressive symptomer. Vi vil understreke at alle disse typer symptomer er viktige å være oppmerksomme på hos barn og ungdom, og at dette også er en kompetanse som skoleverket bør ha, særlig rådgivningstjenesten.

Kapittel 7 Barnehage og andre tilbud i førskolealder

7.13 Utvalgets vurderinger

Deltakelse og barn som ikke går i barnehage

UiS støtter utvalgets forslag til tiltak på disse to områdene.

Barnehagens personale

UiS støtter utvalgets forslag til tiltak på dette området. Spesielt vil vi peke på betydningen av et høgt kvalifisert pedagogisk personale. Vi ser det som viktig for kvaliteten i barnehagen at pedagognormen blir mer ambisiøs.

¹ Fandrem, H. Sam, D. L. and Roland, E. (2009). Depressive Symptoms among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Gender and Urbanization. *Social Indicators Research*, 92 (1), 91-109.

Språkutvikling

UiS støtter forslaget til endring i barnehagelovens § 2 og behovet for mer forskning rundt minoritetsspråklige barns flerspråklige utvikling.

Vi har stor forståelse for mindretallets argumentasjon for å hjemle en individuell rett til språkstimulering/særskilt norskopplæring, men siden denne retten allerede eksisterer (St.meld. 41, 2008-2009), mener vi det i første omgang vil være riktigere å skjerpe regelverk-etterlevelsen.

Kartlegging av språk

UiS støtter utvalgets forslag til tiltak på dette området. Spesielt vil vi understreke viktigheten av at det utvikles dokumentasjons- og kartleggingsverktøy som tar hensyn til at barn er inne i en flerspråklig utvikling. Verktøyet må ha fokus på hva barnet faktisk mestrer og ikke på hva det mangler. Vi ser at kompetansen i barnehagene generelt er for liten på språk/flerspråklighet. Det er derfor viktig at slikt verktøy knyttes opp mot grundige etterutdanningstilbud.

Bruk av tospråklig personale

Ved UiS har vi svært god erfaring med kompetansehevingsprosjektet *Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen*, og vi anbefaler at denne modellen tas i bruk for kompetanseheving også for tospråklig personale og lærere. Etter- og videreutdanning av morsmålslærere/-assistenter/tospråklige lærere kan legge et godt grunnlag for utdanning videre til førskolelærere/lærere, men vi vil presisere at det fortsatt må stilles krav om studiekompetanse til studenter fra disse gruppene.

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen hos minoritetsspråklige barn i førskolealder

Ved UiS ser vi dette tilskuddet som viktig, særlig for at barnehagene kan få tilført ekstra tospråklig kompetanse. Vi er glad for at utvalget vil åpne for å gi tilskudd også når bare en av foreldrene er utenlandskfødt og barnet samtidig har begrenset tilgang på norske språkmodeller i hjemmet. Vi har lenge hatt en bekymring for språkutviklingen til en del av disse barna.

Pedagogisk materiell i barnehagen og Foreldresamarbeid

UiS støtter utvalgets forslag til tiltak på disse to områdene.

Nyankomne barn

UiS støtter at tilskuddet til nyankomne flyktningers barn utvides til 20 timer per uke, men vi ser ingen grunn til at innføringstilbudet til nyankomne barn utelukkende skal knyttes til *ordinær* barnehage. I Stavanger har vi et godt eksempel på at det fungerer meget godt å knytte et slikt tilbud til en egen innføringsbarnehage, samlokalisert med stedet der foreldrene får sin innføring i norsk (Johannes læringscenter).

Kapittel 8 Minoritetsspråklige elever i grunnskolen

UiS er positive til det flerspråklige perspektiv som vektlegges i utredningen.

8.9 Utvalgets vurderinger

8.9.1 Særskilt språkopplæring

UiS vil trekke fram dette punktet som spesielt viktig: "Opplæringsloven §2.8 skal endres slik at elever som blir overført til ordinær læreplan i norsk fortsatt skal kunne ha rett til særskilt norskopplæring." Forskning viser at det å lære et nytt språk tar tid, og det er viktig å gi en langvarig, tilpasset opplæring

som gjør de minoritetsspråklige elevene best mulig i stand til å lykkes i videre skolegang/arbeidsliv. Det bør også tilføres økte ressurser til denne opplæringen.

Når det gjelder tilbud om morsmålsopplæring, vil vi med utgangspunkt i forskning om morsmålets betydning, støtte mindretallets forslag om en individuell rett til morsmålsopplæring uavhengig av elevens kompetanse i norsk.

8.9.2 Ordinær læreplan i norsk

UiS støtter utvalgets forslag til tiltak om at læreplanen i norsk justeres slik at et språklærings- og andrespråksperspektiv integreres.

8.9.3 Læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter

UiS støtter mindretallets forslag til tiltak om at læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter skal være obligatorisk. Dette kan bidra til en økt status for denne læreplanen og gi en kvalitetssikring av undervisningstilbudet til de minoritetsspråklige elevene. Det kan også gjøre at planen blir implementert etter hensikten. Kartleggingsverktøyet må videreutvikles.

Vi ser også klart behovet for og støtter tiltaket som sier at det er viktig at etter- og videreutdanningstilbudet for lærere styrkes. I tillegg vil vi også påpeke at dette fagområdet bør være en obligatorisk del av all lærerutdanning.

Det er også viktig at det pedagogiske personalet ved lærerutdanningsinstitusjonene får mulighet til å få styrket sin kompetanse innenfor dette fagfeltet.

Kapittel 9 Minoritetsspråklige elever i videregående opplæring

9.11.2 Særskilt norskopplæring for elever fra språklige minoriteter

UiS støtter utvalget i at det legges vekt på språkopplæring og beherskelse av norsk språk i forhold til videregående opplæring for minoritetsspråklige, som for eksempel å styrke bruken av særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig opplæring, samt fylkeskommunens plikt til kartlegging. Det er viktig å sikre ordninger som støtter elevenes språkutvikling mens de er i skolesystemet samtidig med at de lærer fag.

Bruk av ny læreplan for sent ankomne og voksne.

Forslaget om en egen språktest (erstatning for Bergenstesten og lignende) som godkjenner elevgruppen "sent ankomne" for studier er grei, så lenge disse elevene har fått sin undervisning etter ny læreplan i grunnleggende norsk. – Men skal disse elevene overføres til ordinære norskklasser som undervises etter ordinær læreplan KL06, oppstår straks et problem: Hvordan skal opplæringen etter den ordinære læreplanen sluttvurderes? Dersom elevene skal testes ved en ny "Bergenstest", gir det liten mening å integrere dem i ordinære klasser i norskundervisningen.

Dette reiser også en ny problemstilling: Gapet mellom nivå 3 ny læreplan i grunnleggende norsk og ordinær læreplan i norsk på studiespesialiserende program er for stort, både språklig og kulturelt (se de respektive læreplaner). Bare de aller mest motiverte, utholdende og ressurssterke vil være i stand til å mestre en slik overgang. Derfor argumenterer vi for at sent ankomne får vurdering etter "ny Bergenstest" etter fullført videregående, men at det lages en ordning som gjør det mulig med overgang til normalklasse. Denne ordningen bør også kunne brukes av andre minoritetsspråklige elever enn de sent ankomne, elever som av ulike grunner ikke behersker norsk på lik linje med

majoritetsspråklige, også etterkommere. Denne ordningen bør være en tilsvarende ordning som gjaldt i forhold til R-94 (NOA), men det må selvsagt lages en parallellplan til norskplanen i KLO6.

NOU 2010:7 ser ut til å bygge sin avvisning av tidligere Norsk som andrespråk på en rapport for grunnskolen. Det er merkelig at en vurderer en ordning i videregående skole gjennom en rapport for grunnskolen. Argumentene om manglende inkludering og manglende overgang til norsk læreplan stemmer ikke med den virkeligheten vi kjenner i videregående skole. Slik NOA var laget, var det lett å la elever med NOA gå i samme klasse som majoritets elever, også i norsk, med noen ganske få timer i egen gruppe. Det er også underlig at utvalget ser bort fra anbefalinger i rapporten *Framtidas norskfag*² og det presset som har gjort at eksamen i NOA fremdeles blir gjennomført, om at det må være en løsning for mellomgruppa: De som har for svak norskferdighet til å mestre norskfaget som en morsmålstalende, selv om de har vært i Norge mer enn seks år.

Kapittel 10 Innføringstilbud for nyankomne elever

UiS gjør oppmerksom på at det i 2010 ble skrevet en masteroppgave³ om fokus på det psykososiale ved overgang fra innføringsinstitusjon til normalskole. Slik det er nå i mange kommuner foreligger det kun rutiner/planer for overføring av informasjon hva gjelder informasjon om elevens språklige utvikling og ståsted. Funnene i masteroppgaven understreker et sterkt behov for bedre overgangs rutiner også når det gjelder det psykososiale.

Overgangen fra innføringsinstitusjon til bostedskole er en svært viktig overgang, denne kunne evt. med fordel vært behandlet i Kapittel 14 Overganger mellom opplærings systemer.

Kapittel 13 Minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning

Universitetet i Stavanger synes det er positivt at Østberg-utvalget går inn for en mangfoldssatsing i høyere utdanning og støtter alle de foreslåtte tiltakene. Universiteter og høyskoler bør i større grad oppfordres til å legge til rette for flerkulturelle og internasjonale studentmiljøer med likeverdige studievilkår for majoritet og minoritet. Det bør være et viktig mål at rekruttering av minoritetsspråklige studenter gjenspeiler sammensetningen i befolkningen. Mangfoldsarbeidet bør være en del av lærestedenes visjon og strategi og det må utvikles pedagogiske praksiser som ivaretar dette. Minoritetsspråklige/flerkulturelle studenter trenger ulike typer støttetiltak og lærere i høyere utdanning trenger kompetanseheving for å legge undervisningen bedre til rette.

UiS har satt i gang flere støttetiltak for internasjonale og minoritetsspråklige studenter, blant annet skrivekurs, fagspråkkurs, mentorordning, studentassistenter, språk- og kulturveiledere. Det flerkulturelle perspektivet er også integrert i kursene i universitets- og høyskolepedagogikk for ansatte. Det gis positive tilbakemeldinger på tiltakene. UiS oppfordrer myndighetene til å gi universiteter og høyskoler økonomisk tilskudd til utviklingsarbeid, prosjekter og forskning som fremmer utvikling av flerkulturelle og inkluderende læresteder.

² Rapport UFD 2006.

³ Sjursjø, I. R. (2010). *Lytt til meg. En studie av innvandrerbarns sosiokulturelle og psykologiske tilpasning før og etter overgangen fra innføringsinstitusjon til bostedskole*. Masteroppgave i spesialpedagogikk. Stavanger: Universitetet i Stavanger.

Kapittel 14 Overganger mellom opplæringssystemets nivåer

UiS ser det som viktig at overgangen mellom opplæringssystemets nivåer blir mer regulert, og vi støttet utvalgets forslag til tiltak i dette kapitlet. Ikke minst ser vi det som viktig at det blir gode og faste rutiner for å sikre at de som trenger språkstøtte, fortsatt får det. Vi har merket oss at utvalget viser til *Fra eldst til yngst*⁴, der det pekes på det problematiske ved å videreformidle sjekklister og kartleggingsverktøy over enkeltbarns grad av måloppnåelse innenfor ulike områder ved overgangen fra barnehage til skole. Slik videreformidling vil lett kunne stigmatisere enkeltbarn. Vi vil sterkt frarå at barnehagene skal kunne levere denne typen opplysninger om enkeltbarn.

Kapittel 16 Minoritetsspråklige og spesialundervisning

UiS gir sin støtte til utvalgets vurderinger i dette kapitlet.

Kapittel 19 Læringsmiljø

UiS støtter utvalgets vurderinger i dette kapitlet. Vi har merket oss spesielt utvalgets vektlegging av tilhørighet som grunnleggende forutsetning for et positivt læringsmiljø. Det er flott at utvalget tar opp tråder fra kunnskapsgrunnlaget (kapittel 19.2), og konkretiserer ytterligere konsekvenser av forskningsfunnene (eks. Fandrem 2009) i sine vurderinger. Vi vil understreke at læring gjennom tilhørighetsopplevelser er viktig både i kraft av å være viktig for læring i seg selv, og som et ledd i å forebygge mobbing.

Kapittel 20 Kompetanse

UiS støtter alle forslagene til tiltak i dette kapitlet så nær som forslaget om å opprette et senter for språkutvikling. Vi er enige i at de fem forskningsområdene som foreslås for et slikt senter (s. 381-382), er svært viktige og at det er et stort behov for mer kunnskap her. Vi mener også at det kan være behov for et senter for språkutvikling på litt lenger sikt, men vi ser ikke at tida er moden for det ennå. I stedet ønsker vi at det blir tilført forskningsmidler som interesserte fagfolk fra ulike institusjoner kan søke på. Dette vil kunne engasjere og samle enkeltforskere med interesse på fagområdet, og det vil kunne generere viktig kompetanse på de aktuelle forskningsområdene. Vi er redde for at dersom det opprettes et senter allerede nå, vil det kunne svekke oppbygningen av slik kompetanse i universitets- og høgskolesektoren i resten av landet.

UiS vil også peke på at utvalget synes å forutsette at universiteter og høgskoler som utdanner førskolelærere/lærere, allerede har den nødvendige flerkulturelle kompetansen. Dessverre er det fortsatt et stort kunnskapsbehov her. Også av denne grunn ser vi det som tjenlig at det satses på effektivitet på det flerkulturelle/flerspråklige området ved universiteter og høgskoler. Slik virksomhet bør inn i institusjonenes rapportering til departementet sammen med rapporteringen av hvordan de ivaretar ansvaret for det flerkulturelle perspektivet i det enkelte studium og satsningen på rekruttering av minoritetsspråklige (strekpunkt s. 384).

Vi ser også at det er et stykke igjen før vi kan si at alle lærerutdanningene har integrert det flerkulturelle perspektivet godt nok. Tydelige rammeplanføringer vil være viktige for at det flerkulturelle feltet blir synlig i alle fag – og ikke bare som et vedheng! Likeså trengs det tydelige føringer for praksisopplæringen. For eksempel bør det alltid inngå oppgaver og problemstillinger knyttet til hvordan en kan planlegge, gjennomføre og vurdere undervisning/opplegg i et flerkulturelt

⁴ Kunnskapsdepartementet 2008

læringsfellesskap. En undersøkelse av hvordan norsk lærerutdanning kvalifiserer for arbeid i flerkulturelle skoler⁵ viser at de aller fleste lærerutdannerne ikke veit om studentene de skal veilede i praksis kommer til skoler med barn av ulik etnisitet. I samme undersøkelse sier avgangsstudenter som er intervjuet at de fagene som i størst grad har gitt dem forståelse av andre kulturer er RLE-faget og pedagogikk, og for noen også samfunnsfag. Det er derfor beklagelig at verken RLE-faget eller samfunnsfag er obligatoriske i ny lærerutdanningsmodell.

Når det gjelder muligheten for morsmåslærere/assistenter/tospråklige assistenter til å utdanne seg videre til førskolelærere/lærere, vil vi presisere at det fortsatt også må kreves studiekompetanse av denne gruppa. Verken de sjøl eller samfunnet er tjent med at de skal ha en svakere faglig ballast enn andre i disse yrkesgruppene.

⁵ Lea, Martha 2009: Migrant Pupils and equal opportunities. How does Norwegian teacher education qualify to teaching in multicultural schools? Master Thesis, University of Stavanger.